

**"Kort Kritisch onderzoek van de Nieuwe Misorde"
van de kardinalen Ottaviani en Bacci,
25 september 1969**

internetuitgave 2005
www.ecclesiadei.nl

Voorwoord

In navolging van de Franse heruitgave van het 'kort kritisch onderzoek' door 'Renaissance Catholique'¹ eind 2004 hopen wij met deze Nederlandstalige internetpublicatie eveneens in breder kring bekendheid te geven aan dit belangrijke document uit 1969 van de kardinalen Ottaviani en Bacci. Om zodoende de discussie over de liturgie in dit jaar van de Eucharistie te heropenen op haar terrein: dat van de doctrine. Het betreft hier een heruitgave van de eerder door 'Una Voce Nederland' gepubliceerde vertaling.

Kardinaal Alfons Stickler, emeritus archivaris en bibliothecaris van de Heilige Roomse Kerk, en een peritus van de Liturgie Commissie van het Tweede Vaticaans Concilie, onderstreept het belang van dit document in de bijgevoegde aanmoedigende brief die hij aan Renaissance Catholique schreef en in het voorwoord van de bovengenoemde uitgave. Uit dit voorwoord willen wij ter inleiding nog enige stukjes citeren.

"De Nieuwe Misorde (Novus Ordo Missae) vertegenwoordigt, zowel in het geheel als in onderdelen, een opvallende koers die zich verwijdt van de katholieke theologie van de Heilige Mis, zoals deze is geformuleerd in de XXIIe zitting van het Concilie van Trente. De "canons" van de definitief vastgestelde ritus hadden in die tijd als doel een onoverkomelijke barrière op te werpen tegen elke ketterij die de ongeschondenheid van het Mysterie zou kunnen aantasten.

Met deze woorden richtten kardinaal Ottaviani, emeritus prefect van de Congregatie voor de Geloofsleer, en kardinaal Bacci, hoofdredacteur van de encycliek 'Veterum sapientia' van Johannes XXIII, zich op 3 september 1969 tot Paulus VI en boden hem hun "kritisch onderzoek" van de nieuwe mis aan, enige weken nadat deze van kracht werd.

Openbaar gemaakt bij gelegenheid van het jaar van de Eucharistie dat werd afgekondigd door Johannes-Paulus II, toen de verzoeken toenamen om een einde te maken aan de verbanning van de onheuglijk oude ritus van de katholieke mis, wil deze nieuwe uitgave van de tekst die aan de basis ligt van alle kritiek op de mis van Paulus VI, duidelijkheid verschaffen over historische herhalingen van het onderricht van de heilige Pius V en het concilie van Trente waaraan gerefereerd wordt."

1 Franse lekenbeweging die opkomt voor trouw aan de liturgie en de traditionele leer van de katholieke Kerk. Zie ook <http://www.renaissancecatholique.org>

Brief van Kardinaal Stickler aan "Renaissance Catholique":

Vaticaanstad, 27 november 2004

Dierbare vrienden,

U wenst een nieuwe uitgave tot stand te brengen van het "Kort kritisch onderzoek van de Nieuwe Ordo Missae" van de kardinalen Ottaviani en Bacci.

Ik kan u alleen maar van harte aanmoedigen en ik zegen uw onderneming opdat dit zal resulteren in het in wijde kring doen kennen van deze belangrijke tekst.

Inderdaad, de analyse van de "Novus Ordo", van deze twee eminente kardinalen, heeft niets van haar waarde verloren, noch, helaas, iets van haar actualiteit.

Als lid van de commissie van voorbereiding, en deskundige op het gebied van de liturgie tijdens het tweede Vaticaans Concilie, heb ik zelf van zeer nabij de verwoesting meegemaakt die volgde op de liturgische hervorming.

Het decreet Sacrosanctum Concilium suggereert een hervorming die gepast is in de schoot van de katholieke Kerk en geen omverwerping door fabricage van nieuwe rituelen. Deze nieuwigheden maken in ruime mate de weg vrij voor hen die, misschien zonder het te willen, de "rook van Satan", zoals onze paus Paulus VI heeft gezegd, in de Kerk binnen laten komen.

De resultaten van de hervorming worden heden ten dage door velen als verwoestend ervaren. Het is de verdienste van de kardinalen Ottaviani en Bacci, dat zij snel inzagen dat de radicale verandering van de riten een fundamentele verandering van de doctrine tot gevolg zou hebben.

Gelukkig is de Romeinse Mis in het Latijn van Sint Pius V nooit verboden geweest: priesters en gelovigen kunnen altijd putten uit de bron van de "Lex orandi" en zo getrouw de "Lex credendi" beleven.

Het is dus prijzenswaardig en nuttig, om zoals u wenst, na 35 jaar een nieuw verstaan tot stand te brengen van de stem van deze twee prinsen van de Kerk, verdedigers van de leer, de katholieke Traditie en het Pausdom

Weest verzekerd, dierbare vrienden, van mijn vaderlijke zegen en van mijn gebeden bij het graf van Sint Petrus.

Alfons Maria Kardinaal Stickler

Verantwoording van de Nederlandse vertaling

In januari 1994 verscheen voor de eerste maal een vertaling van het volledig 'Kort Kritisch Onderzoek' in het Nederlandse taalgebied onder auspiciën van de lekenbeweging Una Voce Nederland. Tot die tijd was men aangewezen op (soms weinig juiste) gedeeltelijke vertalingen en/of anderstalige uitgaven van dit basisdocument over de nieuwe misorde. Een totaaluitgave van die omvang was dan ook niet zonder betekenis en vormde het bijzonder verdienstelijk werk van dhr. A.F.M. Bongers. Hij vertaalde dit werk in zijn geheel vanuit de Duitse vertaling waarover hij beschikte (Bron: Schriftenreihe der Una Voce, deel 4, 1969). Na de eerste uitgave volgde al vlug in het voorjaar van 1995 een tweede ongewijzigde druk. Naar het einde van 1996 deed zich alweer de nood naar een herdruk voelen waartoe uiteindelijk ook besloten werd. Daartoe werd de reeds beschikbare Nederlandse vertaling grondig nagekeken en vergeleken met de Franse basistekst die pater G. des Lauriers O.P. en gravin Guerrini in 1983 hadden hertaald (Bron: Paroles d'évêques, Editions Ste. Jeanne d' Arc, Vailly-sur-Sauldre, 1983). Beide personen lagen immers aan de basis van de originele versie uit 1969 die in het Italiaans opgesteld werd. Bovendien werd de vertaling in het Nederlands nog eens nauwgezet met de uitgave in het Latijn vergeleken (Bron: Editorial, Ictio, Buenos Aires, 1980).

In tegenstelling tot de vorige tekst werden de Latijnse woorden en zinnen zoveel mogelijk in het Nederlands vertaald, niettegenstaande ze in de basistekst voorkomen. Op die manier werd de vlotte leesbaarheid en bereikbaarheid voor allen mogelijk gemaakt. In de oorspronkelijke tekst van het Kort Kritisch Onderzoek treffen we daarenboven een aantal eigen liturgische en theologische vaktermen aan waardoor voor menig lezer de tekst onbegrijpelijk zou kunnen worden. Daarom werd hier en daar een korte uitleg van onze hand tussen [] geplaatst. B.v.: epiclese [= aanroeping van de H. Geest]. Pater G. des Lauriers plaatste in zijn Franse vertaling van 1969 en 1983 ook hier en daar een verklarende uitleg. B.v.: het begrip "finalita immanente" werd weergegeven door de uitvoeriger en verklarende omschrijving "finalité immanente, la finalité immanente de la Messe est primordialement un Sacrifice". Bij de liturgische teksten moet voor ogen gehouden worden, dat de aangehaalde teksten uit de nieuwe misorde letterlijk uit het Latijn werden vertaald. Het is dus mogelijk dat deze aanhalingen afwijken van de officiële teksten uit het Vlaams en Nederlands Altaarmissaal, die in menig opzicht aan de grondtekst ontrouw zijn. Onderverdeling en tussenkoppen in voorliggende vertaling komen voor het grootste deel overeen met die van de Franse uitgave van 1983.

OORSPRONKELIJKE TITEL:

BREVE ESAME CRITICO DEL NOVUS ORDO MISSÆ
PRO MANUSCRIPTO - ROME 25 SEPTEMBER 1969

GERAADPLEEGDE VERTALINGEN:

BREF EXAMEN CRITIQUE DU NOUVEL "ORDO MISSÆ"
[vertaling V.C. Guerrini - G. des Lauriers O.P.]
Editions Ste Jeanne d'Arc, Vailly-sur-Sauldre, 1983

BREF EXAMEN CRITIQUE DU NOUVEL ORDO MISSÆ
[anonieme vertaling, stichting Lumen Gentium]
Itinéraires nr. 141, maart 1970

BREVI EXAMINI CRITICO SUBICITUR "NOVUS ORDO MISSÆ"
[anonieme vertaling]
Editorial, Ictio, Buenos Aires, 1980

SHORT CRITICAL STUDY OF THE NEW ORDER OF MASS
[vertaling door A. Cekada]
Tan Books, Rockford, Illinois, 1992

KORT KRITISCH ONDERZOEK VAN DE NIEUWE "ORDO MISSÆ"
[vertaling door T. Bongers en S.R.W. Vermeire]
Una Voce Nederland, 1997

Brief van de kardinalen Ottaviani en Bacci aan Z.H. Paulus VI

Rome, 25 september 1969

Zeer Heilige Vader,

Nadat wij de Nieuwe Misorde die werd voorbereid door de deskundigen van de Raad voor de Uitvoering van de Constitutie over de Liturgie zelf hebben onderzocht en lieten onderzoeken, voelen wij ons na lang nadenken en veel gebed tegenover God en Uwe Heiligheid verplicht om de volgende overwegingen onder woorden te brengen:

1. Het hierbij ingesloten Kort Kritisch Onderzoek vormt het werk van een uitgelezen groep bisschoppen, godgeleerden, liturgiewetenschappers en zielzorgers. Ondanks de beknoptheid toont dit onderzoek voldoende duidelijk aan dat de nieuwe misorde - de verschillend interpreteerbare vernieuwingen overwegend die er stilzwijgend of uitdrukkelijk worden aanvaard - vormt zowel in zijn geheel als in zijn bijzonderheden een opvallende verwijdering van de katholieke theologie van de Heilige Mis zoals die in de 22ste zitting van het Concilie van Trente werd uitgedrukt. Door de definitieve vaststelling van de leerstukken over de eredienst werd eertijds een onoverkomelijke barrière opgeworpen tegen elke ketterij die de integriteit van het geloofsmysterie zou kunnen aantasten.

2. De pastorale redenen die worden aangevoerd ter rechtvaardiging van een zo ongemeen ernstige breuk schijnen niet toereikend, zelfs niet als dergelijke redenen steekhoudend zijn tegenover dogmatische overwegingen. De talrijke nieuwigheden in de nieuwe misorde en het feit dat alles van eeuwige waarde een lagere rang of een totaal andere plaats werd toebedeeld - als ze al werden behouden - kunnen het vermoeden versterken en bevestigen dat de waarheden die altijd werden geloofd door het christelijke volk zouden kunnen worden veranderd of ontkend zonder enige ontrouw tegenover het heilige pand van de leer waaraan het katholieke geloof is gebonden voor altijd; helaas breidt deze overtuiging zich in veel kringen uit. De onlangs voltrokken hervormingen hebben voldoende bewezen dat nieuwe veranderingen in de liturgie tot niets anders zullen kunnen leiden dan tot de totale verwarring van de gelovigen waaraan nu al tekenen van wrevel en onmiskenbaar geloofsverlies kan worden bemerkt. Onder de besten van de geestelijkheid toont zich dit in een kwellende gewetenscrisis waarvan ons dagelijks ontelbare getuigenissen bereiken.

3. Wij zijn er zeker van dat deze overwegingen, rechtstreeks geleid door datgene wat wij horen door de levende stem van de herders en van de kudde, niet zonder weerklink kunnen blijven in het vaderhart van Uwe Heiligheid. U bent immers zo diep bezorgd voor de geestelijke noden van de kinderen der Kerk. Altijd al hadden ondergeschikten tot wier welzijn een wet was gedacht niet slechts het recht, maar zelfs de plicht om met kinderlijk vertrouwen de afschaffing van een wet van de wetgever af te smeken als die wet schadelijk blijkt te zijn.

Op een tijdstip waarop de zuiverheid van het geloof en de eenheid van de Kerk onder een wrede verscheurdheid en steeds grotere gevaren gebukt gaan, die in de stem van ons aller Vader dagelijks een smartelijke weerklink vinden, smeken wij daarom Uwe Heiligheid dringend ons niet de mogelijkheid te ontnemen om ook in de toekomst het ongeschonden en zegenrijk Romeins missaal van de heilige Pius V te gebruiken, dat door Uwe Heiligheid met zo'n hoge lof werd bedacht en dat door de gehele katholieke wereld zo diep wordt vereerd en bemind.

Alfredo Kardinaal Ottaviani
Antonio Kardinaal Bacci

KORT KRITISCH ONDERZOEK

1 Inleiding

In oktober 1967 vond in Rome de bisschoppensynode plaats waarbij de deelnemers werden opgeroepen tot een oordeel over de experimentele celebratie van een zogenaamde "standaard" of "normatieve" Mis. Deze Mis was door de Raad ter Uitvoering van de Constitutie over de heilige Liturgie uitgewerkt. Onder de synodedeelnemers verwekte deze Mis de grootste ontsteltenis: op een totaal van 187 stemgerechtigden onthulden de resultaten een krachtig verzet (43 afwijzingen), zeer veel wezenlijk voorbehoud (62 goedkeuringen onder voorbehoud) en vier onthoudingen.

De internationale pers sprak over de "afwijzing" van de voorgestelde Mis door de synode, terwijl het vernieuwingsgezinnd deel van de religieuze pers er echter volledig over zweeg. Een bekend tijdschrift, bestemd voor bisschoppen en de spreekbuis van hun zienswijzen, vatte zijn oordeel over de nieuwe ritus als volgt samen: "Zij willen een einde maken aan de theologie van de Mis. In de grond van de zaak komt men hier dicht bij de protestantse theologie die het Misoffer heeft vernietigd". Helaas stellen wij vast dat deze "normatieve Mis" wezenlijk terug wordt gevonden in de Nieuwe Misorde (Novus Ordo Missæ) die onlangs door de apostolische constitutie Missale Romanum van 3 april 1969 werd uitgevaardigd. En het ziet er niet naar uit dat de bisschoppenconferenties als zodanig intussen over deze zaak zijn geraadpleegd.

In de apostolische constitutie wordt bevestigd dat het door de heilige Pius V op 13 juli 1570 uitgevaardigde missaal vier eeuwen lang de norm voor het opdragen van het Heilig Misoffer was voor de priesters van de Latijnse ritus; het grootste deel van dit missaal gaat evenwel terug op Gregorius de Grote en zelfs op een nog oudere tijd². De apostolische constitutie Missale Romanum voegt er aan toe - dat "tallose zeer heilige mannen hun vroomheid van hart tegenover God overvloedig hebben gevoed" met dit missaal, dat over alle landen was verbreid. Desondanks beweert dezelfde constitutie, die dit missaal voorgoed buiten gebruik wil stellen, dat de huidige hervorming noodzakelijk werd, "sedert de ijver voor de beoefening van de heilige liturgie onder het christelijke volk groter en krachtiger werd".

Uit deze bewering wordt een ernstig misverstand duidelijk. Indien het christenvolk dan al iets had verlangd dan was dat de wens (onder invloed van de grote heilige Pius X) om de echte en eeuwige schatten van zijn liturgie te ontdekken. Nooit ofte nimmer heeft het volk een veranderde of verminkte liturgie geëist, opdat het deze beter zou begrijpen. Het verlangde veeleer naar een beter begrip van de onveranderlijke liturgie, waarvan het nooit enige wijziging heeft gewild.

Het Romeins missaal van de H. Pius V lag bijzonder nauw aan het hart van alle katholieken. Priesters zowel als leken vereerden het met religieuze eerbied. Men ziet niet goed in waarom het gebruik van dit missaal, begeleid met een juist en passend godsdienstonderricht, een grotere deelname aan en een beter begrip van de heilige liturgie in de weg zou kunnen staan. Ook ziet men niet goed in waarom het oude missaal, bij de vele en hoge lof die men het betuigde zoals de constitutie Missale Romanum, niet meer geschikt is om de liturgische vroomheid van het christelijke volk voortaan te blijven voeden.

Dus, alhoewel de bisschoppensynode deze "normatieve Mis" had afgewezen, werd ze dan toch wezenlijk hernomen, nogmaals voorgelegd en opgelegd als de nieuwe misorde. Deze werd echter nooit ter collegiale beoordeling aan de bisschoppenconferenties voorgelegd. Nooit heeft het volk (en in de missies al helemaal niet) een hervorming van de H. Mis gewenst. Men kan dan ook niet de motieven begrijpen van de nieuwe wetgeving, een wetgeving die een traditie omver werpt die - zoals de constitutie zelf toegeeft - sedert de vierde of de vijfde eeuw onveranderd in de Kerk bestaat. Omdat er dus geen motieven voor een zodanige hervorming voorhanden zijn, schijnt

2 De gebeden van de Romeinse Canon komen voor in het traktaat De Sacramentis (eind 4de of begin 5de eeuw). Onze H. Mis reikt zonder wezenlijke verandering terug tot in de tijd waarin ze zich uit de oudste gemeenschappelijke liturgie ontwikkelde. Zij bewaart nog de voorname geur van die oorspronkelijke liturgie uit de dagen dat de Romeinse keizers de wereld regeerden en hoopten het christelijke geloof te kunnen wegvagen; uit die dagen dat onze voorvaders voor zonsopgang bijeenkwamen om "een lofzang voor Christus als hun God te zingen" (vgl. Plinius de Jongere, Ep. 96). "In de hele christenheid bestaat er geen enkele eredienst die zo eerbiedwaardig is als de Romeinse Mis" (A. Fortescue, *The Mass, a study of the Roman Liturgy*, 1912). "De Romeinse canon, zoals die vandaag is, gaat terug tot de heilige Gregorius de Grote. Noch in het oosten, noch in het westen bestaat er enig eucharistisch gebed dat tot in onze tijd in gebruik is gebleven en zich kan beroemen op een zo hoge ouderdom! Het weggooien van deze canon zou niet slechts in de ogen van de orthodoxen, maar ook in de ogen van de anglicanen, ja zelfs in de ogen van protestanten die nog tot op zekere hoogte zin voor traditie hebben, gelijk staan met de verwerping voor immer van de aanspraak van de Roomse Kerk dat zij de waarachtige katholieke Kerk uitmaakt" (E.P. Louis Bouyer).

deze vernieuwing van ieder zinvol fundament beroofd; zonder een dergelijke rechtvaardiging kan de hervorming niet voor het volk aannemelijk worden gemaakt.

Het concilie had inderdaad in § 50 van de constitutie *Sacrosanctum Concilium* de wens uitgesproken dat de misorde "herzien zou worden opdat de eigenlijke zin der afzonderlijke delen en hun onderlinge samenhang duidelijker zichtbaar zou worden". Dadelijk zullen wij zien hoe de onlangs uitgevaardigde misorde deze leidende gedachten van het concilie recht laat wedervaren: wensen waarvan tenslotte niets meer overblijft. Een woord-voor-woord onderzoek van de nieuwe misorde legt veranderingen bloot van zo'n draagwijdte dat hetzelfde oordeel gerechtvaardigd schijnt als over de "normatieve Mis". Net als met deze is het ook met de nieuwe misorde zo gesteld dat zij op vele punten de meest vrijzinnige protestanten tevreden vermag te stellen.

2 Definitie van de Mis

Laten wij beginnen met de definitie van de Mis. Ze werd in § 7, aan het begin van het tweede hoofdstuk van de algemene inleiding geplaatst. Dit hoofdstuk draagt als titel: "De opbouw, elementen en onderdelen van de Mis".

Deze definitie luidt: "De maaltijd des Heren of de Mis is de heilige samenkomst of vergadering van het volk Gods, dat onder voorzitterschap van een priester samenkomt om de gedachtenis aan de Heer te vieren³. Daarom geldt voor de plaatselijke samenkomsten van de heilige Kerk bij uitstek de belofte van Christus; 'Want waar twee of drie vergaderd zijn in mijn Naam, daar ben Ik in hun midden' (Mt. 18, 20)".

De definitie van de Mis is dus herleid tot die van een "maaltijd". Dit wordt voortdurend herhaald (in §§ 8, 48, 55d, 56). Deze "maaltijd" wordt o.m. gekenschetst als een vergadering die de priester voorziet en als een bijeenkomst tot hernieuwing van "de gedachtenis aan de Heer", doordat men aan datgene herinnert wat Hij op Witte Donderdag heeft gedaan. Daarin ligt niets besloten van het volgende: (a) de werkelijke tegenwoordigheid; (b) de werkelijkheid van het Offer; (c) de sacramentele rol van de consacrerende priester; (d) de in zichzelf liggende waarde van het Eucharistische Offer, onafhankelijk van de aanwezigheid van de vergadering⁴.

- 3 Om dergelijke omschrijving te staven, verwijst de nieuwe misorde in de noot naar twee teksten van Vaticanum II. Als men echter deze beide teksten leest, dan vindt men niets wat een dergelijke definitie zou kunnen rechtvaardigen. De eerste tekst van beide teksten komt uit het decreet *Presbyterorum Ordinis* (§ 5) en luidt aldus: "...De priesters worden door God gewijd, via het dienstambt van de bisschop, om de heilige geheimen te vieren als dienaar van Hem die Zijn priesterlijke ambt altijd voor ons uitoefent in de liturgie... Vooral dragen zij in de viering van de H. Mis op sacramentele wijze het Offer van Christus op". En hier de tweede tekst waarnaar wordt verwezen, uit de constitutie *Sacrosanctum Concilium* (§ 33): "In de liturgie spreekt God tot Zijn volk, verkondigt Christus altijd nog het Evangelie. Het volk dan, antwoordt met gezang en gebed. De gebeden echter die door de priester die in de persoon van Christus de vergadering voorziet, tot God worden gericht, worden in de naam van het gehele heilige volk en alle aanwezigen gesproken". Het is onverklaarbaar hoe men uit deze teksten de vernoemde definitie kon afleiden. Tevens moet op de radicale misvorming en verdraaiing worden gewezen die de formulering van de H. Mis van het Tweede Vaticaans Concilie (*Presbyterorum Ordinis*, § 5) in deze definitie onderging: "De samenkomst tot viering van de eucharistie is dus het centrum van de gemeenschap der gelovigen". In de nieuwe misorde liet men het woord "centrum" verdwijnen, waarop het woord "gemeenschap" de plaats van het centrum overnam.
- 4 Op de volgende wijze bekrachtigt het Concilie van Trente de werkelijke tegenwoordigheid: "Voor alles leert en belijdt het heilig Concilie openlijk en onomwonden dat in het verheven sacrament van de heilige Eucharistie, na de consecratie, Onze Heer Jezus Christus als ware God en mens, waarachtig, werkelijk en wezenlijk in de gedaante van deze zintuiglijk waarneembare dingen aanwezig is" (DS 1965 nr. 1636 & DM 1969 blz. 405). In de twaalfde zitting van het Concilie van Trente, die ons hier vooral interesseert, is de vastgestelde leer in negen canons duidelijk samengevat: I. -De H. Mis is een waarachtig, zichtbaar Offer en geen symbolische voorstelling: "waardoor het datgene wat een enkele maal aan het Kruis op bloedige wijze moest worden volbracht tegenwoordig stelt en zijn heil brengende kracht tot vergeving van de zonden, die dagelijks door ons worden gedaan, moet worden aangewend" (DS 1740 & DM 415). II. -"Onze Heer Jezus Christus verklaarde Zichzelf tot de 'voor eeuwig volgens de orde van Melchisedech aangestelde Priester' (Ps. 109, 4) en bood Zijn Lichaam en Bloed onder de gedaanten van brood en wijn aan de Vader aan en schonk ze ter nuttiging onder het teken van dezelfde gedaanten aan de apostelen die Hij toen als priesters van het Nieuwe Verbond aanstelde. Hij beval hen en hun opvolgers in het priesterschap Zijn Lichaam en Bloed op te dragen met de woorden: 'Doet dit tot Mijn gedachtenis' (Lc. 22, 19; I Cor. II, 24), zoals de katholieke Kerk het altijd heeft begrepen en geleerd" (DS & DM, *ibid.*). Diegene die celebreert, aanbiedt, offert, is de daartoe gewijde priester; niet het volk Gods, de vergadering: "Als iemand zegt dat Christus met deze woorden: 'Doet dit te Mijn gedachtenis' de apostelen niet als priesters heeft aangesteld of niet heeft beschikt dat zijzelf en de overige priesters Zijn lichaam en Zijn bloed moeten offeren: hij zij in de ban" (Canon 2, DS 1752 & DM 419). III -Het H. Misoffer is een waarachtig zoenoffer en niet "slechts een herdenking van het aan het Kruis volbrachte Offer". "Als iemand zegt dat het H. Misoffer slechts lofprijzing en dankzegging of een simpele gedachtenis is van het aan het Kruis volbrachte Offer; maar geen zoenoffer, of als iemand zegt dat het slechts diegenen van nut zijn die de Christus ontvangen, maar dat het niet opgedragen mag worden voor de levenden en de afgestorvenen, voor de zonden, straffen, genoegdoening en andere aangelegenheden: hij zij in de ban" (DS 1735 & DM 149). Men denke verder aan canon 6: "Als iemand zegt dat de canon van de H. Mis dwalingen bevat en daarom afgeschaft moet worden: hij zij in

In één woord: deze definitie bevat geen enkele van de dogmatische gegevens die wezenlijk voor de Mis zijn en die in hun geheel haar ware definitie uitmaken. De weglating van dogmatische elementen op deze plaats kan slechts gewild zijn. Een dergelijke weglating staat gelijk aan hun "overschrijding", en daarom, tenminste in de praktijk, aan hun ontkenning⁵.

In het tweede deel van dezelfde paragraaf (nieuwe definitie) verergert men nog de zwaarwegende dubbelzinnigheid. Men beweert er dat voor deze vergadering waaruit de Mis bestaat "bij uitstek" de belofte van Christus geldt: "Waar twee of drie vergaderd zijn in mijn Naam, daar ben Ik in hun midden" (Mt. 18, 20). Maar deze belofte betreft slechts de geestelijke tegenwoordigheid van Christus met Zijn genade. Door de opeenvolging van de gegevens kan uit § 7 van de algemene inleiding worden afgeleid dat deze geestelijke aanwezigheid van Christus, afgezien van de sterkere intensiteit, kwalitatief op dezelfde hoogte staat als de substantiële eigenlijke tegenwoordigheid in het eucharistisch sacrament.

In de volgende paragraaf wordt de misliturgie in twee gedeelten verdeeld: de "liturgie van het woord" en de "liturgie van de eucharistie". Hierbij beweert men zonder enig onderscheid dat in de Mis de "tafel van het Woord van God" evenals de "tafel van het Lichaam van Christus" wordt klaargemaakt, opdat de gelovigen "onderricht en verkwikt worden". Zoals we later nog zullen zien, vormt dit een volledig onwettige gelijkschakeling van de beide onderdelen der liturgie; alsof het twee tekenen met dezelfde symboolwaarde zouden zijn. De algemene inleiding van de nieuwe misorde gebruikt talloze verschillende benamingen voor de Mis. Al die uitdrukkingen zijn aanvaardbaar, als ze op relatieve wijze worden gebruikt. Ze zijn echter alle af te wijzen als ze, zoals hier gebeurt, afzonderlijk en absoluut gesteld worden gebruikt. Laten wij er enkele van noemen: "handeling van Christus en het Godsvolk", "Maaltijd van de Heer", "Paasmaal", "gemeenschappelijke deelname aan de tafel van de Heer", "eucharistisch gebed", "woord- en eucharistieliturgie", enz.

Hieruit komt maar al te duidelijk naar voren dat de opstellers van de nieuwe misorde "maaltijd" en "gedachtenis" willen benadrukken in plaats van de (onbloedige) hernieuwing van het Calvarië-offer. Ook de omschrijving "gedachtenisviering van het lijden en de verrijzenis des Heren" is onjuist. De Mis verwijst uitdrukkelijk naar het ene Offer, dat in zichzelf verlossend is, terwijl de verrijzenis de vrucht is die uit het Offer voortvloeit⁶. Wij zullen verder zien met welke voortdurende samenhang dezelfde dubbelzinnigheden nadrukkelijk worden benadrukt en herhaald, zelfs in de consecratiewoorden zelf en de nieuwe misorde in zijn geheel.

3 Doeleinden van de mis

Nu komen wij aan de doeleinden van de Mis, nl. haar laatste doeleinde, haar onmiddellijk doel en haar immanent doeleinde.

Het laatste doel

Het uiteindelijke doel van de Mis bestaat erin dat ze het offer van lofprijzing vormt tot de Allerheiligste Drievuldigheid. Dit doel is overeenkomstig het oorspronkelijke doel van de menswording, uitdrukkelijk door Christus zelf verklaard: "Daarom zegt Hij bij Zijn intrede in de wereld: Offers noch gaven hebt Gij gewild, maar een Lichaam hebt Gij Mij bereid" (Ps. 39, 7-9, Hebr. 10, 5).

Dit uiteindelijk en wezenlijk doel is volledig verdwenen in de nieuwe misorde: (a) het verdween uit het offertorium waar het gebed "Neem, Heilige Vader; deze vlekkeloze offergave aan" werd geschrikt; (b) uit het slot van de Mis waar het gebed "Moge dit bewijs van mijn dienstvaardigheid, Heilige Drievuldigheid" ter ere van de Drie-eenheid werd verwijderd; (c) uit de pefatie, daar de

de ban" (DS 1756 & DM 149). Men denke aan canon 8: "Als iemand zegt dat de HH. Missen waarbij slechts de priester sacramenteel communiceert ongeoorloofd zijn en daarom afgeschaft moeten worden: hij zij in de ban." (DS 1758 & DM 149).

5 Onnodig te zeggen dat als één enkel van de afgekondigde dogma's zou worden geloofchend, ipso facto alle leerstukken in elkaar zouden storten, met daarbij zelfs het principe van de onfeilbaarheid van het opperste en plechtig hiërarchisch leergezag (de paus alleen, of met het concilie).

6 Als men de intentie had om het "Unde et memores" te hernemen, dan had men daarbij ook de Hemelvaart aan toe moeten voegen. Maar dit gebed is overigens geen mengelmoes van wezenlijk verschillende werkelijkheden. Het maakt duidelijk een fijn onderscheid: "...indachtig niet alleen het zalig lijden, maar ook de verrijzenis uit de dood, alsook de roemvolle Hemelvaart". Het lijden wordt noodzakelijkerwijze en krachtens de Mis zelf herdacht. De verrijzenis en de Hemelvaart worden er aan toegevoegd omwille van de geloofssamenhang.

prefatie van de H. Drievuldigheid, voorheen in de gewone zondagencyclus gebruikt, alleen is voorbehouden voor die feestdag en wordt dus nog slechts één enkele keer per jaar gebeden.

Het onmiddellijke doel

Het onmiddellijke of gewoon doel van de Mis bestaat erin dat zij een uitboetend offer vormt. Ook aan dit doel is een andere wending gegeven. Immers, in plaats van de nadruk op de vergeving van de zonden van de levenden en de doden te leggen, legt men het op de spijziging en de heiliging van de aanwezige leden van de vergadering (§ 54). Op het Laatste Avondmaal heeft Christus het Allerheiligste Sacrament ingesteld en zich in de toestand van een slachtoffer begeven tot onze vereniging met Hemzelf als Slachtoffer. Maar deze offerhandeling grijpt plaats vooraleer het sacrament wordt verbruikt en heeft voorrangswaarde op de verlossingswaarde met betrekking tot het bloedige Calvarië-offer. Het bewijs hiervan is dat het volk dat de Mis bijwoont niet verplicht tot een sacramentele communie⁷.

Het immanente doel

Het immanente doel van de Mis bestaat erin dat zij voor alles een offer is. Het is wezenlijk dat het offer, in welke vorm ook, aangenaam en aanneembaar is voor God en ook door Hem aangenomen wordt. Onder de heerschappij van de erfzonde echter kan geen enkeloffer laten gelden dat het aanneembaar en aangenaam is voor God, tenzij Christus' Offer.

In de nieuwe misorde ontaardt de aanbieding van de offergaven tot een soort uitwisseling van geschenken: de mens brengt het brood en God ruilt het om voor "brood van leven"; de mens brengt wijn en God ruilt het om voor "geestelijke drank": "Gezegend zijt Gij Heer, God van het heelal, omdat wij van uw mildheid het brood – resp. de wijn – ontvangen hebben. Aan U dragen wij op de vrucht van de aarde – resp. de wijnstok – en het werk van mensenhanden, waaruit voor ons brood van leven – resp. geestelijke drank – zal geworden". Overbodig is het welhaast om te wijzen op de absolute onduidelijkheid van de omschrijvingen "brood van leven" en "geestelijke drank", die van alles en nog wat kunnen betekenen⁸. Hier treffen wij weer dezelfde hoofddwaling aan als bij de definitie van de Mis: daar is Christus slechts geestelijk onder de Zijnen tegenwoordig; hier zijn brood en wijn "geestelijk" – en niet meer substantieel – veranderd⁹.

Bij de voorbereiding van de gaven werd een soortgelijke vervalsing aangebracht. Het oude offertorium bevatte twee wonderschone gebeden: "Deus qui humanæ substantiæ" en "Offerimus tibi, Domine". Het eerste gebed, bij de voorbereiding van de kelk, begon met "God, die de waardigheid van de menselijke natuur zo wonderbaar hebt geschapen en op nog wonderbaarder manier hebt hersteld". Het was een verwijzing naar de oude toestand van menselijke onschuld en naar zijn tegenwoordige toestand waarbij hij door Christus' bloed werd losgekocht. Het was een beknopte herhaling van de totale economie van het offer vanaf Adam tot op de huidige tijd

7 Dezelfde accentverlegging treft men aan in de drie nieuwe canons "eucharistische hooggebeden" geheten - met de verrassende verwijdering van het speciale "Memento voor de gestorvenen" en van de vermelding van het lijden der zielen in het vagevuur, voor wie het genoegdoening verschaffende Offer vroeger in het algemeen werd toegepast.

8 Vgl. de encycliek *Mysterium Fidei* van 3 september 1965, waarin Paulus VI zowel de dwalingen van het symbolisme veroordeelt als de nieuwe uitvindsel over de "transsignificatie" en de "transfinalisatie": "...op grond van het teken... dus er aan vasthouden, alsof de symbolische betekenis, die volgens allen in de H. Eucharistie voorhanden is, de tegenwoordigheid van Christus in dit sacrament uitputtend tot uitdrukking zou brengen... of over het mysterie van de transsubstantiatie te spreken zonder te gewagen van de wonderbare verandering van de totale substantie van het brood in het lichaam van Christus en van de algehele substantie van de wijn in het bloed van Christus, waarover het Concilie van Trente spreekt, zodat ze zich slechts - zoals zij zeggen - beperken tot de 'transsignificatie' of de 'transfinalisatie' " (§ II - AAS LVII, 1965, blz. 755).

9 De invoering van de nieuwe formuleringen of uitdrukkingen, die weliswaar in de teksten van de kerkvaders en van de concilies evenals in de documenten van het magisterium voorkomen, die echter nu in eenzijdige zin worden gebruikt zonder onderwerping aan de leer waarmee zij een ondeelbare eenheid vormen (b.v. "geestelijk voedsel", "geestelijke spijs", "geestelijke drank",...), wordt in de encycliek *Mysterium Fidei* uitvoerig verworpen en veroordeeld. Paulus VI stelt voorop: "Bij de bewaring van de ongeschondenheid van het geloof is het ook noodzakelijk een exacte manier van uitdrukken te handhaven, opdat bij het gebruik van niet passende woorden ons geen, wat God verhoede, valse denkbelden met betrekking tot het geloof in de diepste mysteries in de zin komen". Daarna citeert hij de H. Augustinus: "Wij daarentegen moeten een vastgelegde manier van uitdrukken aanhouden om te vermijden dat een te vrij woordgebruik een verwerpelijk denkbeld veroorzaakt, ook over datgene wat het betekent" (De Stad Gods, X, 23; PL. 41,300). En hij vervolgt: "De norm die de Kerk gedurende eeuwenlange arbeid met de bijstand van de H. Geest heeft vastgelegd en die de Kerk door het gezag van de concilies heeft bevestigd, die norm, die meer dan eens kenmerk en banier der rechtgelovigheid is geworden, moet heilig gehouden worden. Niemand wagt het deze norm naar zijn goeddunken of onder het voorwendsel van een nieuwe wetenschap te veranderen... Evenmin mag worden geduld, dat eenieder op eigen houtje de formules kan aantasten waarmee het Concilie van Trente het Eucharistisch Mysterie te geloven heeft voorgesteld" (§§ 32-24- AAS LVII, 1965, blz. 758).

[economie = het geheel van Gods beschikkingen en bepalingen tot verlossing en heil van de mens].

Het tweede gebed, dat de aanbidding van de kelk vormt, verwijst naar het idee van zonde-uitboeting: het smeekt Gods goedertierenheid af en vraagt dat deze offergave "als aangename geur voor het aanschijn van Uw goddelijke majesteit moge opstijgen". Net zoals het eerste gebed bekrachtigde dit gebed wonderbaarlijk deze economie van het Offer. Deze twee gebeden werden in de nieuwe misorde afgeschaft. In het "eucharistisch gebed" werd daarenboven de voortdurende verwijzing afgeschaft naar God als Hij die het Offer aanvaardt. Aldus bestaat er nu geen duidelijk verschil meer tussen goddelijk en menselijk offer.

Toen de sluitsteen uit het gewelf werd verwijderd, moesten de hervormers noodzakelijkerwijze stutten aanbrengen. Toen de werkelijke doelen van de Mis werden afschaft of tot niets herleid, moest men schijndoelen verzinnen. Dit dwong hen tot de invoering van handelingen die de eenheid tussen priesters en gelovigen en tussen de gelovigen onderling moeten onderstrepen. Dit leidde tot de belachelijke manier waarop de gaven voor de armen en voor de Kerk naast het opdragen van de hostie geplaatst worden. De oorspronkelijke uniciteit van de aangeboden Slachtoffer vervaagt daardoor volledig. Deelname aan het offer van Christus als offerlam wordt in een filantropische bijeenkomst en liefdadigheidsetentje veranderd.

4 Wezen van het offer in de nieuwe misorde

Beschouwen wij nu het wezen van het Offer in de nieuwe misorde.

In de nieuwe misorde wordt het mysterie van het Kruis niet meer uitdrukkelijk vermeld. Het is op een min of meer duistere wijze versluierd, voor het volk onherkenbaar geworden¹⁰. Hier volgen de belangrijkste bewijsgronden:

Betekenis eucharistisch gebed

De toegeschreven betekenis aan het zogeheten "eucharistisch hooggebed" door de nieuwe misorde is "dat de gehele vergadering van gelovigen zich met Christus verenigt in de belijdenis van de grote daden van God en in het opdragen van het offer" (einde van § 54). Over welk offer gaat het hier? Wie is de offeraar? Op deze vragen wordt niet geantwoord. Dezelfde paragraaf geeft in het begin een definitie van het "eucharistisch hooggebed", nl. "nu begint het midden en het hoogtepunt van de hele viering, namelijk het eucharistische hooggebed, d.w.z. het gebed van dankzegging en heiliging".

Men merkt dat de uitwerkingen dus door de oorzaken werden vervangen. En over de oorzaken wordt geen enkel woord gezegd. De uitdrukkelijke verwijzing naar het doel van het offer, dat de oude ritus in het gebed "Neem, Heilige Vader deze vlekkeloze offergave aan" deed, is nu geschrapt en door niets vervangen. De verandering van de formulering openbaart de verandering van de leer.

Rol werkelijke tegenwoordigheid

De reden waarom de offergedachte niet duidelijk tot uitdrukking wordt gebracht, ligt in niets anders dan in het onderdrukken van de centrale rol der werkelijke tegenwoordigheid. Deze centrale rol kwam in de eucharistische liturgie van het Romeins missaal van de H. Pius V zo lichtend naar voren. In de Algemene Inleiding wordt zij slechts één enkele maal in een voetnoot genoemd -overigens het enige citaat van het Concilie van Trente! Deze vermelding verwijst evenwel naar de werkelijke tegenwoordigheid als voedsel (§ 241, noot 63). Maar nergens wordt er verwezen naar de werkelijke en blijvende tegenwoordigheid van Christus naar Lichaam, Bloed, Ziel en Godheid in de getranssubstantieerde gedaanten. Zelfs het woord "transsubstantiatie" wordt absoluut vermeden.

De afsmeking van de derde persoon van de Allerheiligste Drievuldigheid in het offertorium – het gebed "Kom Heiligmakende God" – werd eveneens afgeschaft. Juist het gebed dat de nederdaling van de Heilige Geest over de offergaven vroeg, zoals Hij eens in de schoot van de Maagd afdaalde om daar het wonder van goddelijke tegenwoordigheid te volbrengen. De afschaffing past geheel in dit systeem van zwijgende loocheningen en voortschrijdende afzwakking van de werkelijke tegenwoordigheid.

Tenslotte kan men onmogelijk voorbij gaan aan de afschaffing of verandering van de handelingen

¹⁰ Dit is in duidelijke tegenspraak met het voorschrift van Vaticanum II (Constitutie over de Heilige Liturgie Sacrosanctum Concilium § 48).

die het geloof in de werkelijke tegenwoordigheid uitdrukten. De nieuwe misorde verwijderde:

- (a) kniebuigingen, waarvan het aantal herleid is tot drie voor de priestercelebrant en tot één voor de aanwezigen op het ogenblik van de consecratie (die laatste niet zonder uitzonderingen);
- (b) reiniging van de vingers van de priester boven de kelk;
- (c) vrijwaring van elk profane aanraking van de priestervingers na de consecratie;
- (d) reiniging van het heilig vaatwerk, wat niet meer onmiddellijk en op het corporaal moet gebeuren;
- (e) bescherming van Christus' Heilig Bloed in de kelk door de palla;
- (f) verguldsel in het binnenste van het heilig vaatwerk;
- (g) wijding van een verplaatsbaar altaar;
- (h) gewijde steen en relikwieën op of in een verplaatsbaar altaar of op een gewone tafel als de "viering" niet in een gewijde plaats gebeurt (deze laatste bepaling leidt onvermijdelijk tot "huiselijke eucharistiefeesten" in private woningen);
- (i) drie altaardwalen - herleid tot één enkele;
- (j) geknielde dankzegging, nu vervangen door het bespottelijke gebruik van priester en gelovigen die zittend hun dankzegging doen - een logisch verlengstuk van de nieuwe communieontvangst);
- (k) alle voorschriften als een geconsacreerde hostie op de grond viel, nu herleid tot het bijna sarcastische "ze wordt eerbiedig opgeraapt" (§ 239).

Al deze weglatingen benadrukken slechts op een ontstellende wijze hoe het zeer verheven geloofspunt van de werkelijke tegenwoordigheid van Jezus Christus in de Eucharistie indirect wordt ontkend.

Rol van het hoofdaltaar

Het altaar wordt bijna altijd "tafel" genoemd¹¹. "Het altaar of de tafel des Heren, die het centrum is van de totale eucharistische liturgie" (§ 49, cf. § 262). Er wordt gezegd dat het altaar vrij moet staan, opdat men er omheen kan lopen en de "viering" met het gezicht naar het volk kan plaatsvinden (§ 262). De Inleiding zet op dezelfde plaats uitvoerig uiteen dat het altaar het middelpunt moet vormen van de vergadering der gelovigen, zodat hun aandacht zich vanzelf daarop richt. Maar een vergelijking van § 262 met § 276 schijnt echter uit te sluiten dat het Allerheiligste Sacrament op dit altaar kan worden bewaard. Dit zal een onherstelbare tweedeling betekenen tussen de in de celebrerende priester voorhanden zijnde tegenwoordigheid van de Hoogste en Eeuwige Priester en Christus' sacramenteel verwezenlijkte tegenwoordigheid. In de oude Mis vormden beide éénzelfde tegenwoordigheid van Christus².

Daarenboven wordt de bewaring van het Allerheiligste op een afgezonderde plaats aanbevolen, opdat zich aldaar de eigen devotie van de gelovigen kan ontplooien - net alsof het slechts om één of andere relikwie gaat. Aldus, zal het niet meer het tabernakel zijn dat bij het betreden van de kerk onmiddellijk de blik naar zich toetrekt, maar een lege en kale tafel. Daardoor worden de persoonlijke vroomheid en de liturgische vroomheid tegenover elkaar gesteld en altaar tegen altaar opgericht [het woord altaar wordt hier in navolging van de kerkvaders met de betekenis "Gods troon" gebruikt].

Nadrukkelijk beveelt de Inleiding aan om bij de communie enkel die hosties uit te delen die tijdens dezelfde Mis werden geconsacreerd¹³. Ook wordt zelfs de consecratie van een brood van grote afmetingen aangeraden, opdat de priester het tenminste met een deel van de gelovigen kan

11 Slechts éénmaal wordt de voorname functie van het altaar erkend: "Het altaar waarop het kruisoffer onder sacramentele tekenen tegenwoordig wordt gesteld" (§ 259). Dit is nauwelijks voldoende om tegen de dubbelzinnigheid van de andere en voortdurend gebruikte benaming op te wegen.

12 "De scheiding van tabernakel en altaar betekent twee dingen scheiden die krachtens hun natuur verenigd moeten blijven" (Pius XII, toespraak tot het Internationaal Liturgisch Congres, Assisië-Rome, van 18 tot 23 september 1956). Vgl. ook de encycliek *Mediator Dei*, I, 5 (noot 28, blz. 50).

13 Zelden wordt in de nieuwe misorde het woord "hostia" gebruikt, dat met zijn nauwkeurige betekenis van "slachtoffer" in de liturgische boeken steeds werd gebruikt. Dit hoort eveneens bij de systematisch doorgevoerde bedoeling uitsluitend de aspecten van "maaltijd" en "voedsel" te belichten van de Mis.

delen. Hierdoor wordt de minachtende houding tegenover het tabernakel evenals tegenover iedere eucharistische vroomheid buiten de H. Mis bevestigd en bekrachtigd. Het is een nieuwe en gewelddadige aanslag op het geloof in de werkelijke tegenwoordigheid zo lang de geconsacreerde gedaanten blijven bestaan¹⁴.

De Consecratiewoorden

De oude consecratieformule was uitgesproken sacramenteel [van het aanzeggende type] en niet vertellend. Maar het tegengestelde wordt door de nieuwe misorde gesuggereerd. De drie volgende overwegingen bevestigen dit:

(a) de gebruikte tekst

De Schrifttekst werd in het oude missaal niet letterlijk als consecratieformule gebruikt. De uitdrukking van de H. Paulus "Geheimenis van het Geloof" werd in de woorden toegevoegd als een onmiddellijke belijdenis van het geloof der priester in het geheimenis dat de Kerk verwezenlijkt door middel van haar hiërarchisch priesterschap.

(b) de druk en interpunctie

In het oude missaal scheidden een eindpunt en een nieuwe regel de woorden "Ontvangt en eet allen hiervan" van de sacramentele woorden "Want dit is Mijn Lichaam", Het eindpunt en de regelsprong duidde op de overgang van het vertellende naar het sacramentele en aanzeggende wat eigen is aan de sacramentele handeling. De consecratiewoorden waren in het Romeins missaal in grotere letters in het midden van de bladzijde gedrukt. Meestal dan nog in een andere kleur. Dit alles onderscheidde de woorden van hun historische context en gaf de consecratieformule op bewuste wijze een eigen, zelfstandige waarde.

(c) de anamnese

[= de gebeden na de consecratie] In het oude missaal stond "zo dikwijls gij dit zult doen, zult gij dit doen te Mijner gedachtenis" na de consecratiewoorden; in het Latijn: "hæc quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis", wat in het Grieks luidt: "eis tén emoû anàmnesin" (d.w.z. "gewend naar mijn gedachtenis"). De anamnese sloeg op de hier en nu handelende Christus en niet alleen op de gedachtenis aan Christus of het Laatste Avondmaal als een geschiedkundige gebeurtenis. Niet alleen was het een uitnodiging tot een loutere herinnering aan Hem en aan het Laatste Avondmaal, maar bovenal om datgene te doen wat Hij deed op dezelfde manier zoals Hij dat deed ("dit (...) zult gij doen te Mijner gedachtenis").

Deze overgeleverde formule van het Romeins missaal heeft de nieuwe misorde vervangen door de uitdrukking van de heilige Paulus: "hoc facite in meam commemorationem" - Doe dit ter Mijner gedachtenis" die iedere dag in de volkstaal zal worden verkondigd. In huidige omstandigheden zal dit onvermijdelijk tot gevolg hebben dat in de geest van de toehoorders het accent naar de gedachtenis aan Christus zal verschuiven. Die gedachtenis aan Christus zal als het enige doel van de eucharistische handeling worden aangevoeld, terwijl deze in werkelijkheid het begin daarvan is. De gedachte van een "gedachtenisviering" zal zeer spoedig de plaats van het idee van een werkelijk sacramentele handeling innemen¹⁵.

In de nieuwe misorde wordt de vertellende modus daarenboven verder onderstreept als het de consecratie door het woord "instellingsverhaal" omschrijft (§ 55d), wat nog eens bekrachtigd wordt in de definitie van de anamnese dat "de Kerk de gedachtenis aan Christus viert" (§ 55e). Het

¹⁴ Door het gebruikelijke fenomeen van uitwisseling en vervanging van de ene zaak door een andere, wordt de werkelijke tegenwoordigheid gelijkgeschakeld met de tegenwoordigheid in het woord (§§ 7 & 54). In werkelijkheid zijn dit echter van twee verschillende zaken van een totaal andere natuur. De tegenwoordigheid in het woord bezit slechts een werkelijkheid "in usu", d.w.z. gedurende de gebruikte aanwending. De werkelijke tegenwoordigheid daarentegen is, d.w.z. objectief, blijvend en onafhankelijk van haar mededeling, die in het sacrament geschiedt. Typisch protestants zijn de formuleringen: "God spreekt tot Zijn volk (...) door Zijn woord is Christus zelf midden onder de gelovigen tegenwoordig" (§ 33, vgl. Sacrosanctum Concilium §§ 33 & 7). Deze formulering heeft strikt genomen geen enkele zin. De tegenwoordigheid van God is in het woord slechts indirect; gebonden aan een handeling van de menselijke geest en in tijd begrensd. De dwaling blijft niet zonder het rampzaligste gevolg: de bewering of de insinuatie dat de werkelijke tegenwoordigheid, net zoals de tegenwoordigheid in het woord, gebonden is van het gebruik dat men er van maakt en daarmee [begint en] eindigt

¹⁵ De sacramentele handeling, zoals ze in de algemene inleiding van de nieuwe misorde is beschreven, lijkt gekenmerkt door het feit dat Jezus de apostelen Zijn Lichaam en Bloed onder de gedaanten van brood en wijn "als voedsel" gaf. Zij bestaat dus niet meer in de handeling van de consecratie en de daarin voltrokken mystieke scheiding van het Lichaam en het Bloed, welke het wezen van het Eucharistisch Offer vormt (vgl. Pius XII, encycliek *Mediator Dei*, geheel het 1ste hoofdstuk van het 2de deel over "de Eucharistische cultus").

gevolg van dit alles is dat een verandering van de welbepaalde betekenis van de consecratie verstaan gegeven wordt. Volgens de nieuwe misorde worden de consecratiewoorden voortaan nu door de priester als historische vertelling voorgedragen en niet meer als uitdrukking van een categorische en aanzeggende uitspraak van Christus in wiens naam de priester handelt: "Want dit is Mijn Lichaam" en niet zoiets als "Dit is het Lichaam van Christus"¹⁶.

De acclamatie van het volk tenslotte die onmiddellijk na de consecratie volgt ("Heer; wij verkondigen Uw dood en wij belijden dat Gij verrezen zijt, totdat Gij wederkeert"), brengt onder een eschatologische vermomming alweer een dubbelzinnigheid binnen m.b.t. de werkelijke tegenwoordigheid. Zonder gaping van onderbreking, verkondigt men immers de verwachting van de tweede komst van Christus aan het einde der tijden, uitgerekend op het ogenblik dat Hij substantieel tegenwoordig is op het altaar - alsof de waarachtige komst alleen maar op het einde der tijden zal plaatsgrijpen eerder dan op het altaar.

Deze dubbelzinnigheid komt nog sterker naar voren in de facultatieve acclamatieformule (voorgesteld in de bijlage nr. 2): "Iedere keer dat wij eten van dit brood en drinken uit deze kelk, verkondigen wij Uw dood, Heer; totdat Gij komt". Doordat totaal verschillende zaken - offer en maaltijd, werkelijke tegenwoordigheid en Christus' tweede komst - naast elkaar worden geplaatst, bereikt de dubbelzinnigheid hier een nieuwe hoogtepunt¹⁷.

5 De verwezenlijking van het offer

Beschouwen we tenslotte de nieuwe misorde vanuit het gezichtspunt van de verwezenlijking van het Offer.

In de oude Mis waren er vier elementen in volgorde: Christus, de priester, de Kerk en de gelovigen.

De rol van de gelovigen

De nieuwe misorde stelt de rol van de gelovigen voor als zelfstandig. Overduidelijk is zoiets volkomen vals. Dit begint al met de inleidende definitie: "De maaltijd des Heren of de Mis is de heilige samenkomst of vergadering van Godsvolk". Dit komt tot uiting in de betekenis die § 28 aan de begroeting van het volk door de priester toeschrijft: "De priester stelt door een welkomstgroet de bijeengekomen gemeenschap in de tegenwoordigheid van de Heer. Door deze begroeting en het antwoord van het volk komt het mysterie van de vergaderde Kerk tot uiting". Is hier Christus werkelijk tegenwoordig? Jazeker, maar alleen slechts geestelijk. Een mysterie van de Kerk? Zeker, maar toch alleen slechts in zoverre de vergadering Christus' tegenwoordigheid veruitwendigt en oproept.

Dit wordt voortdurend en voortdurend herhaald:

(a) het gemeenschapskarakter van Mis komt overal terug als een voortdurende dwangvoorstelling (§§ 74 tot 152);

(b) het ongehoorde verschil tussen de "Mis met volk" en de "Mis zonder volk" (§§ 203-231);

(c) in de definitie van de "algemene voorbeden of gebed van de gelovigen" (§ 45), die nogmaals "het priesterlijk ambt" van het volk onderstreept ("het volk dat dan zijn priesterlijk ambt uitoefent") en op valse wijze voorstelt: de ondergeschiktheid daarvan aan het ambt van de (gewijde) priester wordt immers verzwegen. Dit is des te erger daar de priester volgens de oude Mis de bemiddelaar vormt van alle intenties van het volk in het gebed "U smeken wij dan Goedertierenste Vader" en in beide gedachtengebeden.

In het "3de eucharistisch hooggebed" ("Waarlijk heilig zijt Gij... " blz. 123) gaat men zelfs zover zich tot de Heer te richten in volgende bewoordingen: "Altijd blijft Gij bezig U een volk bijeen te

16 De instellingswoorden, zoals zij in de nieuwe misorde zijn ingevoegd, kunnen geldig zijn krachtens de intentie van de priester. Maar omdat ze niet meer "krachtens de woorden zelf" ("ex vi verborum") geldig zijn, kunnen ze dus ook ongeldig zijn. Of, nauwkeuriger: ze zijn het niet meer krachtens hun welbepaalde betekenis ("modus significandi") die zij tot nu toe hadden in de Romeinse Canon van het Missaal van de H. Pius V. Zullen de priesters, die in de nabije toekomst geen traditionele vorming en opleiding meer ontvangen hebben en zich om "datgene te doen wat de Kerk doet" op de nieuwe misorde verlaten, nog geldig consacreren? Mén mag daar gerust aan twijfelen.

17 Men zegge niet volgens de bekende methode van de protestantse kritiek dat deze uitdrukkingen behoren tot dezelfde context van de H. Schrift (I Cor. 11, 24-28). De Kerk heeft altijd het ernaast of erbij plaatsen van deze woorden vermeden, juist om de verwisseling van de verschillende door deze tekst uitgedrukte werkelijkheden op te heffen.

brengen, opdat van de opgang van de zon tot aan zonsondergang een zuivere gave worde aangeboden aan Uw naam". Het woord "opdat" suggereert dat veeleer het volk, eerder dan de priester, voor de "viering" een onontbeerlijk element zou zijn. En omdat er zelfs op deze welomschreven plaats niet wordt aangegeven wie degene is die het Offer opdraagt, verschijnt het volk zelf als bekleed met een eigenlijke en zelfstandige priesterlijke macht. In deze optiek en volgens dit systeem zal het niet verwonderlijk zijn als te eniger tijd de toelating zal worden gegeven dat het volk zich bij de priester zal mogen aansluiten voor het uitspreken van de consecratiewoorden. Uit diverse inlichtingen blijkt trouwens dat dit reeds hier en daar gebeurt.

De rol van de priester

De rol van de priester is geminimaliseerd, onherkenbaar gemaakt en vervalst:

(a) In verhouding tot het volk, is hij nu "voorzitter" en "broeder" geworden, eerder dan een gewijde ambtsdrager die "in naam van Christus" de Mis opdraagt.

(b) Met betrekking tot de Kerk, is hij nu gewoon lid zoals de anderen, "een of andere uit het volk". In de definitie van de epiklese [= aanroeping van de H. Geest] worden de aanroepingen op een anonieme en onzekere wijze aan de Kerk toegeschreven (§ 55). De rol van middelaar, eigen aan de priester, is verduisterd.

(c) In de nieuwe boeteritus waarmee de nieuwe misorde begint, is het confiteor gemeenschappelijk geworden. Aldus is de priester geen rechter, getuige en middelaar bij God meer. Het is daarom logisch dat de priester niet meer de absolutie geeft, die in de oude ritus bestond, en niet meer aan volk wordt verleend. De priester hoort voortaan bij zijn broeders; zelfs de misdienaar noemt hem "broeder" in het confiteor van de "Mis zonder volk".

(d) Tot voor kort was de communie van de priester van die der gelovigen onderscheiden. Dit betekenisvol onderscheid schaft de nieuwe misorde volledig af. De communie vormt het ogenblik waarop Christus de Hoogste en Eeuwige Hogepriester en de priester die in Christus' naam handelt om zo te zeggen in de innigste eenheid zijn verbonden en waardoor het Offer voleindigd wordt.

(e) Geen woord meer voortaan over zijn macht als offerpriester, noch over zijn consecratorische macht waardoor de transsubstantiatie wordt voltrokken, noch over de door hem tot stand gebrachte eucharistische tegenwoordigheid. Aldus, onderscheidt hij zich in niets meer van een protestantse dominee¹⁸.

(f) De nieuwe misorde schaft het gebruik van veel misgewaden af of stelt ze vrijblijvend; in bepaalde gevallen volstaan albe en stola (§ 298). Daar deze gewaden tekenen zijn van gelijkvormigheid van de priester met Christus, wordt deze gelijkvormigheid aldus nog meer vervluchtigd. De priester verschijnt niet meer als bekleed met de deugd en macht van Christus. Hij is slechts een eenvoudige ambtenaar die afgezien van één of twee kentekenen zich nog nauwelijks van de massa onderscheidt¹⁹. Al bij al zal de priester, naar de onopzettelijk lachwekkende omschrijving van een moderne predikheer, "een beetje meer mens zijn dan de anderen"²⁰. Opnieuw scheidt men datgene wat God verenigde, nl. net zoals het tabernakel reeds gescheiden werd van het misaltaar, zo zal men ook het enige priesterschap van Christus scheiden van het Goddelijk Woord.

De plaats van de kerk

Tenslotte behandelen wij de plaats van de Kerk in relatie met Christus. In slechts één enkel geval verwaardigt men zich toe te geven dat de Mis een "handeling van Christus en de Kerk" is; dat is het geval bij de tekst over de "Mis zonder volk" (§ 4, vgl. Presb. Ord. nr.13). In het geval van een "Mis met volk" daarentegen wordt geen ander doel genoemd dan "de gedachtenis van Christus"

¹⁸ De lutheranen en calvinisten beweren dat alle christenen priester zijn en derhalve voorgangers van de maaltijd. In overeenstemming met het Concilie van Trente (Sessie XXII, Can. 2; DS 1752) moeten we echter staande houden dat: "alle priesters, en uitsluitend zij, in strikte zin ondergeschikte voltrekkers zijn van het Misoffer. Christus is namelijk de hoofd-voltrekker. De gelovigen offeren ook, slechts indirect en niet in strikte zin, maar door de priester" (A. Tanquerey, Synopsis theologia dogmatica, Desclée, 1930, deel III).

¹⁹ Een onvoorstelbare en psychologisch verwoestende vernieuwing: Goede Vrijdag in rode in plaats van in zwarte gewaden (§ 308b) -de kleur dus van de gedachtenis aan de dood van één of andere martelaar in plaats van de rouwkleur van de hele Kerk om haar Stichter (vgl. Mediator Dei. I, 5; zie ook voetnoot blz. 28).

²⁰ Pater Roquet O.P. tot de Dominicanessen van Bethanië (Plessit-Chenet).

en de heiliging van de aanwezigen: "De priester die voorgaat (...) verenigt het volk met zichzelf (...) bij het opdragen van het Offer aan God de Vader door Christus in de Heilige Geest" (§ 60). Men had echter moeten zeggen: "verenigt het volk met Christus die Zichzelf als slachtoffer door de Heilige Geest aan God de Vader opoffert".

In deze samenhang zijn volgende punten aan te merken:

- (a) de zeer ernstige weglating in het slot der gebeden van "Door Christus Onze Heer", een slotformule die de verhoring van de gebeden der Kerk voor alle tijden waarborgt (Joh.14,13-14; 15, 16; 16,23-24);
- (b) het alom aanwezige "paschalisme" [= overdreven beklemtoning van de paas- en verrijzenisgebeurtenis] alsof de genadestroom ook geen andere, eveneens belangrijke aspecten zou inhouden;
- (c) het eigenaardige en twijfelachtige "eschatologisme" [= alles wat verwijst naar de eindtijd en Christus' wederkomst bij het einde der tijden] waarin de tegelijkertijd blijvende en eeuwige werkelijkheid van de genadestroom tot het tijdgebundene wordt vernauwd;
- (d) het voortdurend "op-weg-zijn" van het volk, een pelgrimerende Kerk - niet langer een strijdende Kerk die zich tegen de machten der duisternis keert. Zij is op weg naar een toekomst die niet meer aan de eeuwigheid (dus ook niet aan het tegenwoordig eeuwig) is gebonden, maar nog slechts een tijdelijke toekomst voorstelt.

In het "4de eucharistisch hooggebed" wordt de Kerk - één, heilig, katholiek en apostolisch - als dusdanig verlaagd door de verwijdering van de oude bede voor "allen die verantwoordelijkheid dragen voor het ware, katholieke en apostolische geloof" uit de Romeinse Canon. Nu zijn deze niet meer en niet minder dan "allen die U met een oprecht hart zoeken".

Daarenboven wordt in de gedachtenis voor de overledenen ("Memento") niet meer gebeden voor diegenen die gestorven zijn "met het teken van het geloof en rusten in de vredesslaap", maar simpelweg voor die "gestorven zijn in de vrede van Uw Christus". Daar wordt dan nog het geheel van "alle afgestorvenen waarvan Gij het geloof kende" aan toegevoegd, wat alweer ten koste gaat van het begrip eenheid en zichtbaarheid van de Kerk.

In geen van de drie nieuwe "eucharistische gebeden" wordt - zoals we hebben vermeld - ook maar de geringste verwijzing gevonden naar de lijdenstoestand van de afgestorvenen in het vagevuur. In geen enkel "eucharistisch gebed" is er voor hen plaats voor een speciale gedachtenis, waardoor weer opnieuw het geloof in de verzoenende en verlossende kracht van het Offer wordt verzwakt²¹.

Zowat overal kleineren de ontwijpende weglatingen het mysterie van de Kerk. Vanaf het begin van de Mis wordt stilzwijgend voorbijgegaan aan de heilige, apostolische hiërarchie door de verwijdering der vermelding van de heiligen Petrus en Paulus. De engelen en heiligen zijn in het tweede deel van het gemeenschappelijk confiteor tot anonimiteit herleid, terwijl zij in het eerste deel niet meer verschijnen zoals voorheen als getuigen en rechters in de persoon van de aartsengel Michaël²². De verschillende hiërarchieën van engelen verdwenen ook uit de nieuwe prelatie van het "2de eucharistische hooggebed", een feit zonder weerga! Afgeschaft werd eveneens in de Communicantes de gedachtenis van de heilige pausen en martelaars op wie de Kerk van Rome is gebouwd en die zonder enige twijfel de apostolische overlevering doorgaven en zodanig datgene vervulde wat later, onder de heilige Gregorius, de Romeinse Mis werd. Afgeschaft werd tevens in het "Libera nos" de vermelding van de Allerzalgste Maagd Maria, de apostelen en alle heiligen. Moet men hieruit dan ook besluiten dat hun voorspraak voor ons dus niet meer is gewenst, ook niet in tijden van gevaar?

21 Reeds in sommige vertalingen van de Romeinse Canon werd de "plaats van verkwikking, licht en vrede" weergegeven als eenvoudige toestand ("zaligheid, licht en vrede"). Nu wordt iedere uitdrukkelijke verwijzing naar de lijdende Kerk geschrapt.

22 Midden in de afschafkoorts, één enkele verrijking: bij de belijdenis van de zonden in het Confiteor wordt de "nalatigheid" uitdrukkelijk genoemd.

[Maar dat is eigenlijk geen nieuwigheid. In verschillende middeleeuwse missalen vond dit woord zijn plaats naast een soms bijzonder uitgebreide zonden opsomming in de schuldbelijdenis. In de traditionele dominicaanse en karmelitaanse varianten van de Romeinse ritus wordt nog steeds beleden dat men gezondigd heeft "in gedachte, woord en daad, en door nalatigheid".]

In de gehele nieuwe misorde - met inbegrip van de drie nieuwe "eucharistische hooggebeden" (met één enkele uitzondering, nl. van het "Communicantes" in het "1ste hooggebed") - werden de namen verwijderd van de apostelen Petrus en Paulus, grondleggers van de Kerk te Rome, alsook de namen van de andere apostelen, die de hoeksteen en het fundament zijn van de ene en universele Kerk. Door deze onvoorstelbare weglating wordt de eenheid van de Kerk verduisterd.

De nieuwe misorde tast het leerstuk van de Gemeenschap der Heiligen aan door de afschaffing van de eindzegen en alle begroetingen "de Heer zij met u" voor te schrijven, als de priester zonder misdienaar celebreert; evenals de afschaffing van het "Ite Missa est"²³ zelfs in een Mis met een misdienaar.

Door het ene confiteor dat de priester alleen en diepgebogen uitsprak aan het begin van de Mis werd overduidelijk aangetoond hoe hijzelf, bekleed met zijn gewaden als dienaar van Christus, zich onwaardig achtte voor zo'n hoge opdracht, voor het "ontzagwekkende geheimenis" waarop hij zich voorbereidde. En dan, zelfs voor het binnentreden in het heiligdom der heiligdommen beleed hij (in het "Neem onze ongerechtigheden van ons weg, Heer") zijn onwaardigheid en (in het "Wij smeken dat Gij U gewaardigt al mijn zonden te vergeven") riep hij de bemiddeling in van de verdiensten van de martelaren wier relikwieën het altaar omsloten. Beide gebeden zijn afgeschaft. Hierbij geldt hetzelfde als datgene wat hierboven over het dubbele Confiteor en de onderscheiden communie van priester en gelovigen werd gezegd.

Ook werd de voorgeschreven uiterlijke omgeving van het Misoffer - een teken van een gewijde werkelijkheid - ontheiligd. Zo bijvoorbeeld, mag het altaar waaraan wordt gecelebreerd meestal vervangen worden door een eenvoudige "tafel" zonder gewijde steen en zonder relikwieën, slechts bedekt met een enkele doek (§§ 260 - 265). Ook hier geldt wat al met betrekking tot de werkelijke tegenwoordigheid werd gezegd: verwarring tussen de "maaltijd" en het avondmaalsoffer.

De ontheiliging bereikt een hoogtepunt in de nieuwe en soms lachwekkende bepalingen voor de processie der offergaven, de verwijzing naar gewoon brood in plaats van ongezuurd brood, de mogelijkheid tot aanraking van het heilig vaatwerk door misdienaars - en zelfs door leken zonder enig onderscheid bij de communie onder twee gedaanten (§ 244d). Dan is er nog die warrige sfeer in het kerkgebouw door het ononderbroken komen en gaan van de priester, diaken, voorzanger, uitleggers - de priester lijkt trouwens zelf tot de rang van uitlegger afgedaald, omdat hij voortdurend wordt uitgenodigd datgene te "verklaren" wat hij gaat voltrekken -, mannelijke en vrouwelijke voorlezers, geestelijken of leken die de gelovigen aan de deur ontvangen en soms naar hun plaats begeleiden, zij die de collecte houden, zij die de gaven aanbieden, zij die deze gaven verdelen,... En in deze dolle tijd van "terug naar de Schrift", treffen we nu, in uitdrukkelijke tegenspraak met het Oude Testament en de heilige Paulus, de aanwezigheid van "een bekwame vrouw", die voor de eerste maal in de geschiedenis van de hele Kerk het recht krijgt toebedeeld de lezingen uit de heilige Schrift voor te dragen en ook "ander dienstwerk te verrichten dat buiten het priesterkoor plaatsvindt" (§ 70). En tenslotte, de ziekelijke concelebratiegewoonte, die de eucharistische vroomheid van de priester volledig verwoest doordat de centrale figuur van Christus, de enige Priester en het enige Slachtoffer, wordt verduisterd en in de tegenwoordigheid van het aantal concelebranten verdwijnt²⁴.

6 Een overvloedige aanwinst?

Wij hebben ons beperkt tot een kort onderzoek van de nieuwe misorde in zijn belangrijkste afwijkingen van de theologie van de katholieke Heilige Mis. De door ons aangeduide vaststellingen betreffen slechts de grondvorm van de nieuwe misorde. Een volledige evaluatie van de valstrikken, de gevaren en van de spiritueel zowel als psychologisch destructieve elementen, die dit document zowel in de teksten als in de rubrieken en in de instructies bevat, zou een veel omvangrijker arbeid vereisen.

Slechts kort zijn wij op de nieuwe "eucharistische hooggebeden" ingegaan, daar die reeds meer dan eens en vanuit competente hoek naar vorm en inhoud werden bekritiseerd. Staan we echter

²³ Tijdens de persconferentie waarop de nieuwe misorde werd voorgesteld spreidde pater Lecuyer CSSP een eerder rationalistische dan theologische redenering ten toon, waarbij hij zei dat men de begroetingen in de "Mis zonder volk" in het enkelvoud zou moeten uitspreken: "Dominus tecum", "Ora, frater" opdat "er niets overblijft [in de Mis] dat niet overeenkomt met de werkelijkheid". Maar vertegenwoordigt deze misdienaar evenwel niet het "volk Gods" wanneer hij antwoordt, net zoals de priester wanneer hij voor datzelfde "volks Gods" de Mis opdraagt?

²⁴ In dat verband merken we terloops op dat het geoorloofd lijkt dat alle priesters onder beide gedaanten communiceren, zelfs diegenen die nog alleen moeten celebreren hetzij voor hetzij na de concelebratie.

even stil bij het "2de eucharistisch hooggebed" in het bijzonder dat de gelovigen onmiddellijk ergerde door zijn uiterste korthed en schraalheid²⁵. Over deze tweede canon werd o.a. geschreven dat hij met een volledig gerust geweten zou kunnen worden gebruikt door een priester die niet meer in de transsubstantiatie noch in het offerkarakter van de Mis gelooft en dat hij daarom zonder enig probleem door een protestantse dominee zou kunnen worden aangewend.

Het nieuwe missaal werd in Rome voorgesteld als een "overvloedige aanwinst voor het pastorale dienstwerk", als "een eerder pastorale dan wetgevende tekst", waarin de bisschoppenconferenties al naar gelang de omstandigheden en de geest van de verschillende volkeren veranderingen zouden kunnen aanbrengen. Overigens is Sectie I van de nieuwe Congregatie voor de Goddelijke Eredienst verantwoordelijk voor de "uitgave en voortdurende herziening van de liturgische boeken". Dit vond onlangs een weerklank in het officiële blad van de liturgische raden van Duitsland, Zwitserland en Oostenrijk waarin werd gezegd: "De Latijnse teksten moeten in de talen van de verschillende volkeren vertaald worden; de 'Romeinse' stijl moet aan het eigene van iedere plaatselijke kerk aangepast worden; datgene wat vanuit een tijdloos concept werd opgesteld, moet omgezet worden in het veranderende verband van de concrete omstandigheden, in het steeds levende leven van de wereldkerk en haar ontelbare gemeenschappen"²⁶.

Tegen de uitdrukkelijke wil van het Tweede Vaticaans Concilie geeft de apostolische constitutie *Missale Romanum* zelf de genadestoot aan de universele taal van de Kerk wanneer het onomwonden beweert "dat in de verscheidenheid van zovele talen één (?) en hetzelfde gebed (...) geurender dan welke wierook ook omhoog zal stijgen". De dood van het Latijn geldt dus als bezegeld. En de dood van het gregoriaans, dat het concilie toch als "eigen aan de Romeinse liturgie" (*Sacrosanctum Concilium*, §116) erkende door de verordening dat het "de eerste plaats inneemt" (*ibid.*) volgt logischerwijze daaruit - o.a. reeds door de vrije keuze van de teksten voor de intrede- en tussenzang.

De nieuwe ritus, die men als pluralistisch en experimenteel voorstelt, is dus vanaf het begin voortdurend onderworpen aan de verscheidenheid van tijd en plaats. Nadat aldus de eenheid van eredienst is vernietigd, waaruit zal nu die eenheid in het geloof bestaan die daaruit voortkwam en waarover men altijd gesproken heeft als over "een verheven werkelijkheid" die compromisloos verdedigd moest worden?

Uit dit alles wordt het overduidelijk dat de nieuwe misorde niet meer de uitdrukking van het geloof van het Concilie van Trente wil zijn. Aan dit geloof echter is het katholieke geweten voor altijd gebonden. Hieruit volgt dat de waarachtige katholiek zich dus door de uitvaardiging van de nieuwe misorde in een tragisch dilemma ziet verstrikt.

7 De oosterse kerken

De constitutie *Missale Romanum* wijst uitdrukkelijk op de rijkdom van leer en vroomheid, die de nieuwe misorde ontleend zou hebben aan de oosterse kerken.

Maar het resultaat zal iedere gelovige van de oosterse ritus diep bevreemden en schokken. De geest van de nieuwe misorde is immers niet slechts vreemd aan deze ritus, maar juist rechtstreeks daaraan tegengesteld. Waaruit bestaan deze uit oecumenische overwegingen ingebrachte nieuwigheden dan? Hoofdzakelijk uit de veelheid van de "eucharistische gebeden" (anaphora) - maar geen enkele bereikt dezelfde schoonheid, rijkdom en vormgeving als de oosterse tegenhangers - uit de mogelijkheid tot communie onder beide gedaanten en uit het gebruik van diakens.

Het lijkt er evenwel op alsof de opstellers van de nieuwe misorde opzettelijk ieder element uit de

²⁵ Men heeft getracht om die voor te stellen als de "canon van Hippolytus", ofschoon hij nauwelijks enig woordgebruik van deze oude canon heeft bewaard.

[Meer zelfs, eigenlijk bestaat deze oude canon niet! Hij werd immers door dom Botte, benedictijn van de Keizersberg te Leuven, opgesteld. Met behulp van verschillende oude liturgische documenten vervaardigde hij een canon die hij aan de tegenpaus Hippolytus (217-235) toeschreef. Geen enkel manuscript geeft echter die tekst, zodat het hier veeleer gaat om een soort compilatie van her en der zwervende stukjes uit verschillende bronnen van verschillende tijden. Het geschiedkundig onderzoek heeft daarenboven vastgesteld dat er twee tijdgenoten met de naam Hippolytus waren: de tegenpaus en een in nevelen gehulde oosterse bisschop. Men weet hoegenaamd niet aan wie van beide personen men deze canon moet toeschrijven, want geen enkele oorkonde bewijst dat de tegenpaus Hippolytus deze "canon" voor liturgisch gebruik heeft opgesteld. (Noot van de Vertaler)]

²⁶ *Gottesdienst*, nr.9, 14 mei 1969.

weg hebben willen ruimen dat in de Romeinse liturgie het meest de oosterse nabij kwam²⁷. Tegelijkertijd, onder verloochening van haar onverwisselbaar en oeroud Romeins karakter, schafte de nieuwe misorde juist die elementen af die voor deze liturgie bijzonder kenmerkend waren en geestelijk het kostbaarst. Dat alles werd vervangen door elementen die de Romeinse liturgie dichter heeft gebracht bij bepaalde protestantse liturgieën, en dan nog niet eens deze die het katholieke geloof het meest na stonden. Door die elementen ontaardt de Romeinse liturgie en verwijderd zich hoe langer hoe meer van die van het oosten, hetgeen door de liturgische hervormingen voorafgaand aan de nieuwe misorde reeds werd ingeleid.

Anderzijds zal de nieuwe misorde de voorkeur genieten van al die groeperingen die aan de rand van de geloofsafval staan, de Kerk verwoesten door haar organisme te vergiftigen en te besmeuren, en de eenheid van leer, liturgie, moraal en tucht aanvallen. Nog nooit was er een groter gevaar in de geschiedenis van de Kerk dan dit.

8 Tot slot

De heilige Pius V zorgde voor de uitgave van het Romeins missaal, opdat het een instrument van eenheid onder de katholieken zou worden; de constitutie *Missale Romanum* bevestigt dit. In overeenstemming met de voorschriften van het Concilie van Trente moest dit missaal in de eredienst ieder gevaar uitsluiten van dwalingen tegen het geloof, dat toen door de hervormers werd bedreigd.

De beweegredenen van deze heilige paus waren dermate zwaarwichtig dat de plechtige formule waarmee de uitvaardigingsbul van zijn missaal besluit nooit gerechtvaardigder en juist in dit geval als het ware profetisch voorkomt: "Als iemand zich echter zou aanmatigen zich daaraan te vergrijpen, zo moet hij weten, dat hij het misnoegen van de Almachtige God alsook van Zijn heilige apostelen Petrus en Paulus over zich zal afroepen" (*Quo Primum*, 13 juli 1570)²⁸.

Bij de officiële voorstelling van de nieuwe misorde in de perszaal van het Vaticaan was men zo stoutmoedig te beweren dat de redenen van het Concilie van Trente niet meer bestonden. Niet alleen bestaan deze echter nog steeds, maar wij aarzelen niet het te zeggen dat zich vandaag oneindig belangrijker en zwaarwichtiger redenen laten gelden. Juist in het verzet tegen de valstrikken die eeuw na eeuw de zuiverheid van de ontvangen geloofsschat bedreigden²⁹, moest de Kerk het met een verdedigingswal omgeven, die opgebouwd was uit haar dogmatische definities en afkondigingen van het leergezag. De dogmatische definities en afkondigingen van het leergezag werkten onmiddellijk uit op de eredienst waardoor die het volmaaktste monument van datzelfde geloof werd. Diegenen die de Romeinse ritus van de katholieke eredienst weerom en tot iedere prijs tot zijn vroegste vorm willen terugschroeven en datgene wat in de begintijd de bevalligheid van een ongekunstelde schoonheid bezat opnieuw kunstmatig willen samenstellen,

27 Om het nog maar bij een verwijzing naar de Byzantijnse liturgie te houden, kan het volgende worden aangestipt: de lange, onophoudelijke en vaak herhaalde boetegebeden; de plechtige bekledingsriten van de celebrant en de diaken; de voorbereiding van de offergaven die reeds een volledige ritus op zichzelf vormt ("proskomidia"); de voortdurende vermelding in de gebeden en zelfs in de offerande van de Allerzalgste Maagd, de heiligen en de engelenkoren (die bij de "Grote Intocht" daadwerkelijk als onzichtbare meevierenden worden aangeroepen en met wie het koor zich in het Cherubikon vereenzelvigd); de iconostase die duidelijk het heiligdom van de rest van de kerk en de geestelijkheid van het volk scheidt; de verborgen consecratie, onmiskenbaar duidelijk symbool van de Onkenbare naar wie heel de liturgie verwijst; de plaats van de celebrant "versus ad Deum" ("naar God gericht") en nooit "versus ad populum" ("naar het volk gericht"); het feit dat de communie altijd en alleen door de celebrant wordt uitgereikt; de voortdurend herhaalde tekenen van diepe aanbidding die men de heilige gedaanten bewijst; de waarachtige beschouwende houding van het volk. Het gegeven dat deze liturgie ook in haar minst plechtige vormen meer dan een uur duurt evenals de steeds terugkerende uitdrukkingen in de tekst ("huiveringwekkende en onuitsprekelijke liturgie", "huiveringwekkende, hemelse en levenschenkende mysteriën", enz.) illustreren heel duidelijk dezelfde geest. En stippen wij tenslotte aan dat zowel in de liturgie van de H. Johannes Chrysostomos als in die van de H. Basilios het begrip "maaltijd" of "gastmaal" duidelijk ondergeschikt is aan het begrip "offer" evenals dat het geval was in de [overgeleverde traditionele] Romeinse Mis.

28 In de 23ste zitting bracht het Concilie van Trente zijn bedoeling tot uitdrukking (Decreet over de H. Eucharistie, Inleiding): "[de eerste en voornaamste wens van het concilie] was het uitroeien van het onkruid van de vloekwaardige dwalingen en scheuringen die 'de vijandige mens' in de geloofsleer, in het gebruik en de verering van de Hoochheilige Eucharistie had uitgezaaid (Mc. 13, 25e. v.). Dit terwijl onze Verlosser dit sacrament in [de schoot van] Zijn Kerk heeft nagelaten als teken van haar eenheid en liefde waardoor alle christenen volgens Zijn wil met elkaar verbonden en verwant moeten zijn". (DS 1635 & DM 405).

29 De heilige Paulus in de eerste brief aan Timoteüs: "Bewaar het toevertrouwde pand. Wend u af van de onheilige, zinloze nieuwigheden en van de twistvragen der zogezegde kennis. Sommigen hebben zich daartoe bekend en zijn het spoor in het geloof bijster geworden" (I Tim. 6, 20).

vallen in het "ongezonde archeologisme" dat Pius XII op het juiste moment zo helderziend had veroordeeld³⁰. Zoals wij helaas moeten vaststellen, wordt de eredienst hierdoor niet alleen van haar hele door de eeuwen heen verzamelde schoonheid³¹ beroofd, maar ook van al haar theologische bescherming. En dat uitgerekend op een zorgwekkend ogenblik - misschien wel het meest hachelijke dat de Kerk in haar geschiedenis ooit heeft beleefd.

Tegenwoordig wordt door het hoogste gezag in de Kerk officieel toegegeven dat er niet slechts buiten maar zelfs binnen de katholieke Kerk scheuring en verdeeldheid voorkomt³². De eenheid van de Kerk is niet meer alleen maar bedreigd, maar reeds op tragische wijze op het spel gezet³³. En dwalingen tegen het geloof worden niet alleen bedekt verkondigd: feitelijk worden zij door de liturgische misbruiken en afdwalingen ons reeds opgedrongen³⁴.

Het prijsgeven van een liturgische traditie die vier eeuwen lang teken en onderpand was van de eenheid der eredienst voor een andere liturgie die door de talrijke indirecte toegestane vrijheden een oorzaak van verdeeldheid vormt en op zichzelf al van talrijke geheime of openlijke vergrijpen en dwalingen tegen de zuiverheid van de katholieke leer is doortrokken, vormt - om het nog op zijn zachtst uit te drukken - een onmetelijke vergissing.

Sacramentsdag (5 juni 1969)

Epiloog

Na de publicatie op 21 oktober 1969 was deze brief onderwerp van lange en heftige discussies in vele kranten, vooral in Italië zelf. Kardinaal Ottaviani heeft in een tweede brief aan de Heilige Vader, ditmaal door hem alleen ondertekend, de dringendheid van zijn verzoek bekrachtigd en de paus gesmeekt de Novus Ordo Missæ (nieuwe misorde) door een commissie van theologen te laten toetsen. Dit is echter nooit gebeurd.

De kardinalen Bacci en Ottaviani hebben, ieder persoonlijk, duizenden telegrammen en brieven uit heel de wereld ontvangen waarin dankbaarheid tot uitdrukking werd gebracht voor het nemen van deze stap, die hen zeker niet licht gevallen zal zijn.

30 Pius XII in de encyciek Mediator Dei I § 5: "Een met kennis en liefde terugkeer naar de bronnen van de H. Liturgie is zeker wijs en zeer lofwaardig, omdat de studie van deze tak van wetenschap, door terug te grijpen naar haar begin, er niet weinig toe bijdraagt de betekenis der feesten en de zin van de gebruikte heilige teksten en ceremonieën dieper nauwkeuriger te doorgronden. Maar alles op alle manieren weer tot het oude willen terugbrengen daarentegen is niet wijs en niet lofwaardig. Zo zou bijvoorbeeld van de rechte weg afdwalen wie het altaar de oude vorm van de tafel terug zou willen geven; wie de liturgische gewaden nooit in het zwart zou willen hebben; wie voorstellingen van heiligen en heiligenbeelden uit de kerken zou willen verwijderen; wie de beeltenis van de gekruisigde Verlosser zo zou laten maken, dat Zijn lichaam het bittere lijden dat Hij droeg niet tot uitdrukking zou brengen. Deze manier van denken en handelen laat die overdreven en ongezonde zucht naar de oudheid weer opleven die aanleiding was van de onwettige Synode van Pistoja. En evenzeer streeft zij ernaar de veelvuldige dwalingen weer in het strijdperk te brengen, die tot het bijeen roepen van deze synode hebben geleid, waaruit grote schade voor de zielen voortkwam en die de Kerk, de immer trouwe behoedster van het haar door haar Stichter toevertrouwde geloofsgoed, met het volste recht heeft verworpen".

31 "... Dat niemand zich op een dwaalspoor laat brengen door de zienswijze om het kerkgebouw - dat ter ere Gods groot en verheven is geworden - terug te brengen naar de beperkte afmetingen van de begintijd als zouden slechts deze de ware en goede vormen uitmaken" (Paulus VI, Ecclesiam Suam).

32 "Een daadwerkelijk schismatiek ferment verdeelt, splijt en verscheurt de Kerk." (Paulus VI, preek op Witte Donderdag, 3 april 1969).

33 "Ook onder ons bestaan die scheuring en verdeeldheid waarop de H. Paulus wijst in zijn eerste brief aan de Corinthiërs die vandaag onze onderrichtende lezing vormt" (Paulus VI, ibid.).

34 Het is algemeen bekend hoe vandaag het Tweede Vaticaans Concilie wordt verloochend juist door hen die zich er op beroemen concilievaarders te zijn. Zij verlieten het concilie met de vaste voornemen om zijn inhoud "in de lucht te laten vliegen". Dit terwijl de paus in de slotrede had verklaard dat dit concilie niets had gewijzigd. Helaas heeft de H. Stoel met een voor de meeste mensen onverklaarbare haast door tussenkomst van de Raad ter uitvoering van de Constitutie over de Heilige Liturgie met een steeds groeiende ontrouw tegenover het concilie ingestemd. Men heeft die ontrouw zelfs rechtstreeks aangemoedigd. Die reikt vanaf slechts schijnbaar vormelijke wijzigingen (Latijn, gregoriaans, afschaffing van eerbiedwaardige gebruiken, enz.), tot aan andere die het wezen van het geloof aantasten. De nieuwe misorde heeft deze ontrouw gewettigd en bekrachtigd. De verschrikkelijke gevolgen die wij in dit voorliggend onderzoek probeerden aan te duiden, hebben een psychologisch misschien nog catastrofaler weerslag op het gebied van de kerkelijke tucht en leergezag opgeleverd en daarmee zowel het aanzien van de Heilige Stoel alsook de daaraan verschuldigde gehoorzaamheid op verschrikkelijke en noodlottige wijze ondermijnd.